

A kolozsvári Hóstát múltja és jelene

Selyem Tünde: A kolozsvári hóstáti közösség. Öt család három nemzedékének életmódvizsgálata. (Dissertationes Ethnographicae Transylvanicae) Kvár, Kriza János Néprajzi Társaság, 2021. 246. old.

Selyem Tünde kötete mind tartalmában, mind technikai kivitelezésében igényes munka. Az előlő borítón a hóstátiak szempontjából két szimbolikus kolozsvári helyszín jelenik meg: egyik az úgynevezett *Szentpéteri templom* (Szent Péter és Pál apostolok templom) és környéke, az előbbi a hóstáti városrész műemlék temploma, amely a Kül-Magyar utca végén található. A másik ábrán a mostani Mărăști tér és lakótelep látható, amelyet magyarul *Hóstát negyednek* is neveztek.

Ahogy a könyv címe is jelzi, ebben a munkában egy olyan közösséget ismerhetünk meg, amely napjainkban is szerves része egy erdélyi város társadalmának. De kik is valójában a kolozsvári hóstátiak? Erre a kérdésre mélyreható választ kapunk a kötetben, méghozzá oly módon, hogy a szerző öt család három generációján keresztül vezet minket végig a hóstátiak múltján és jelenén, miközben megismerjük az életútjukat, az életmódjukat és azoknak a változásait.

A könyv tartalma logikusan és következetesen felépített. A bevezető fejezetben a szerző lépésről lépésre kifejti témaválasztásának okát, kutatásának célját, módszerét és tanulmánykötetének strukturáját. Mindezek mellett egy rövidebb, átfogó képet ad a hóstáti közösségről. Tisztázza, hogy *hóstátoknak* nevezték azokat az egységessé alakult területeket, amelyek Kolozsvár városfalán kívül helyezkedtek el. Ennek a városrésznek lakói a hóstátiak, akik magyar nemzetiségűek, református vallásúak, és főként zöldségtermesztéssel, mezőgazdasággal, valamint a megtermelt javak értékesítésével foglalkoztak.

A szerző felhívja a figyelmet, hogy a hóstátiak vizsgálata azért jelentős a tudomány számára, mivel Kolozsvár makrotársadalmának egy olyan gazdasági mikroközösséget alkották, amelynek életformája teljes mértékben sajátos volt. Ennek a jellegzetes

hóstáti életmódnak egyes elemei és jellemvonásai pedig napjainkban is tetten érhetők a fiatalabb generáció életvitelében és életszemléletében egyaránt.

Selyem Tünde már a kutatómunkája megkezdése előtt is jól ismerte a hóstáti közösséget, mivel jómaga is a hóstáti városrészben, az úgynevezett *Kerekdombon* született, és most is itt él. A szerző a hóstátiakhoz bizalmas kapcsolat fűzi. Nem csupán folyamatos, aktív szociális kapcsolatot ápol velük, hanem közösségi alkalmakon (pl. szüreti bál) is részt vesz. Ennek következtében a tudatos néprajzi kutatómunka kiegészül egy több évtizedes résztvevő megfigyeléssel is, amely még inkább erősíti a kutatás eredményeinek hitelességét és értékét.

A kötet elején a szerző tehát ismerteti a vizsgált közösséget, azon belül is az öt családot. A kiválasztott családokon belül pedig három generációval készített félig strukturált interjúkat. Az első generációt azok a személyek jelentik, akik 1920–1940 között, hóstáti gazdálkodó, zöldségtermesztő családban születtek. Megélték a kollektivizálást, mégis folytatták ezt az életformát. A második generáció tagjai 1949–1966 között születtek, kevésbé jellemzi őket a gazdálkodó életmód, többen közülük már tudatosan más életformát választottak, de akárcsak az első nemzedék, ők is szemtanúi voltak a hóstáti porták bontásának. A harmadik generációhoz tartoznak azok a fiatalok, akik 1979–2004 között születtek. Az ő életmódjukban és világszemléletükben a rendszerváltozás hozott változást, de természetesen a hóstáti életmód sem idegen még számukra, hiszen nagyszüleik és szüleik révén megismerkedhettek vele.

A tanulmány lényegi kérdése, hogy a három hóstáti generáció életmódja hogyan alakult át, milyen életmodellt választott az idők során. Ezt a szerző öt nagyobb szempont szerint járja körbe. Az egyik a

Ágoston–Szűcs Brigitta (1989) – muzeológus; Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre; doktorandusz, Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Hungarológiai Doktori Iskola, Magyar Néprajz és Antropológia Intézet, Kolozsvár, *brigi.szucs@gmail.com*

foglalkozás vizsgálata. Ebben a részben arra keres választ, hogy hogyan változott meg a családtagok gazdálkodáshoz való viszonya. Ehhez kapcsolódik a gyerekevelés kérdése is. Górcső alá veszi a nemzedékek nevelési elveit és erőfeszítéseit, és azt, hogy hogyan oszlanak meg otthon a feladatok, milyen útravalót adnak a szülők gyermekeik számára. Harmadik vizsgált szegmens a családi fészkek, vagyis az otthon, annak helye, épületei, berendezése, tereinek beosztása és funkciója. Mindez sokat elárul a benne élő család együttéléséről, habitusáról, és arról, hogy ez miként módosult a három idősávban. Továbbá a szerző a táplálkozást sem hagyja figyelmen kívül, megfigyeli, hogy a családok milyen meggyőződés szerint választják meg és szerzik be a mindennapi ételmezt. Vizsgálja, hogy mennyire jellemző a családokban a hagyományos önellátás, saját részre való termelés, valamint a bolti termékek vásárlása. Mindezekon kívül további szempont a párválasztás, amely kapcsán felmerül, hogy mennyire tartották vagy tartják fontosnak a különböző generációkhoz tartozó családtagok, hogy ugyancsak hóstáti vagy hasonló foglalkozású, mentalitású párt válasszanak maguknak. A kutató úgy véli, hogy a szabadidő vizsgálatával is tetten érhető a generációk életmódjában és látásmódjában történő változások, így ez is egy aspektusként szerepel tanulmányában.

A kötet tartalmas bevezető részét követik azon fejezetek, amelyek szemléltetik a néprajzi kutatás megalapozottságát, szakirodalmi hátterét. A szerző elsőként az életmódvizsgálattal kapcsolatos tudományos eredményeket ismerteti, értelmezi a munkájában leggyakrabban előforduló fogalmakat, amelyek a következők: életmód, tárgykultúra, lakáskultúra, táplálkozáskultúra, szabadidő és gyerekevelés. Ezután részletes áttekintést kapunk az eddig napvilágot látott Hóstáttal és hóstátiakkal egészében vagy csak részben foglalkozó szakirodalomról. Ezt követi a Hóstát és lakóinak kronologikusan felépített, térképekkel illusztrált történeti bemutatása.

A könyv további részeiben az öt család öt esettanulmányát olvashatjuk, az utóbb említett szempontrendszerek szerint végigvezetve. A könyvnek ez a része talán a legizgalmasabb, hiszen megismerhetjük

a családok nemzedékeinek az életpályáját és az életéről való elképzelését. Az öt esettanulmányban az interjúalanyok rendkívül őszintén mesélnek életükről, döntéseikről és életszemléletükről, mondandójukat a szerző gyakorta idézi szó szerint, élőbeszédszerűen.

Mindezeket a fejezeteket követi a szerző hipotéziseinek és következtetéseinek összefoglalója. Az első megállapítás, amely a hóstátiak életét érinti, a foglalkozásukban történő változás kihangsúlyozása. Ez azért mérőföldkő a történetükben, mert egykor a megélhetésük alapját a földművelés és a sajátos technológiával történő kertművelés jelentette: intenzív zöldségtermesztést folytattak, többféle növényt termesztettek párhuzamosan, amelyekkel ellátták a városi lakosságot (piaconak). A városiasodás, a kollektívizálás, majd a lakónegyed építések okán történő hóstáti portabontások egyre gyorsabb ütemben szorították vissza a gazdálkodó, kertészkedő életformát. Ennek következtében a második generáció tagjai közül többen vállaltak már gyárakban munkát, vagy tanultak szakmát, azonban voltak olyanok is, akiknek sikerült ezzel párhuzamosan az otthoni kertészkedő, gazdálkodó életvitelt is folytatni. A harmadik generáció tagjai már más életpályát választanak maguknak, és a szüleik a felsőfokú továbbtanulás felé terelik őket, és nem a gazdalkodóélet felé.

A életmód és a foglalkozás megváltozása mellett a „hóstátiság” nyomai nem tűntek el. Selyem Tünde egyik interjúalanyát hozom fel példaként, aki a második generációhoz tartozik, egyetemi végzettséggel rendelkező laboránsnőként dolgozik Kolozsváron. A teljes munkaidős állása mellett a Györgyfalvi negyedben lévő családi házuk kis méretű kertjében zöldségeket, főként paradicsomot, salátát, spenótot, sósakát, petrezselyemet, hagymát és egyéb zöldséget, gyümölcsöt termel, elsősorban a családja részére, de olykor a környező tömbházak lakói is szívesen vásárolnak belőlük. A szerző több interjúalánya is nyilatkozott arról, hogy szívesebben részesíti előnyben a házi és bioterményeket, az otthon elkészített ételeket. Láthatjuk tehát, hogy a hóstáti foglalkozás és az ahhoz kapcsolódó mentalitás egyes jellemvonásai továbböröklődtek, annak ellenére, hogy az életforma megváltozott. Természetesen a hóstáti

családok lakáskultúrájában is érezhető a modernizáció, a gazdasági épületek háttérbe szorultak vagy megszűntek, a hagyományos háromsztrátú házak helyett kétszintes házakat építettek. A szerző a szabadidő vizsgálata során pedig arra a következtetésre jutott, hogy míg az első generációnál a szabadidő fogalma szinte ismeretlen volt, addig a következő generációk életében, főként a harmadik nemzedékében, már jelen van. A munka rendkívüli jelentőségű a hóstátiak életfelfogásában: egykor az erkölcs mércéje volt, hogy ki mennyit dolgozott, sőt az embert a munkájába fektetett erőfeszítések alapján ítélték meg sok esetben. A fiatalabb generáció életében fontos szerepet kap a hobbi, a különböző szabadidős tevékenységek üzése és a nyaralás is,

emellett természetesen őseiktől örökölt nagyfokú munkakedvük és szorgalmuk továbbra is megmaradt.

Végül a könyv utolsó oldalain számos fényképet láthatunk, amelyet a szerző maga készített kutatómunkája során. Főleg a vizsgált hóstáti családok otthonainak enteriőrjei jelennek meg a fotókon.

Úgy vélem, ez a könyv nem csupán nagyszerűen megszerkesztett, informatív tartalmú tanulmány, hanem a jövőben a kollektív emlékezet fennmaradásában is szerepe lesz: a kötet segíthet a hóstáti leszármazottaknak és elszármazottaknak abban, hogy kapcsolódni tudjanak a múlthoz és a családi emlékekhez.

Ágoston-Szűcs Brigitta

Egy tucat tanulmány a Kárpát-medencei vidék(iség)ről

Jakab Albert Zsolt–Vajda András (szerk.): Vidékiség és vidékkutatások a Kárpát-medencében. (Kriza Könyvek 48.) Kvár–Bp., Kriza János Néprajzi Társaság–Néprajzi Múzeum, 2021. 286 old.

A vidék és benne a rurális közösségek folyamatosan változnak. Erre a néprajzkutatásnak és az antropológiának is oda kell figyelnie, kutatnia, értelmeznie kell a lezajló folyamatokat. Ezt teszi a *Párhuzamos ruralitások. A vidékiség mai (léti) formái négy erdélyi kistérségben* című kutatás, mely a magyarországi Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal támogatásával jött létre. Ennek a munkának egyik eredménye a kolozsvári Kriza János Néprajzi Társaság és budapesti Néprajzi Múzeum közös kiadásában megjelent *Vidékiség és vidékkutatások a Kárpát-medencében* című kötet, melyben tizenkét tanulmány járja körül a globalizációs és modernizációs folyamatok által jelentősen befolyásolt vidéki közösségekben tapasztalható jelenségeket, problémákat.

Jakab Albert Zsolt és Vajda András szerkesztők bevezető tanulmányából részleteiben is

megismerhetjük a kutatási projektet, melynek alapvető célja az erdélyi (és Kárpát-medencei) vidéki társadalom jelenének, illetve az egyéni emlékezetekben élő és abból még rekonstruálható közelmúltjának a feltárása volt. Emellett az archaikus és az újként jelentkező kulturális viselkedések utóbbi években kialakuló együttélésének, összefonódásának, illetve az esetenkénti konfliktusainak felderítését is a vizsgálat tárgyává tették a kutatók. A globalizáció és a digitalizáció által erőteljesen meghatározott 21. századi vidékiség jellemzői számbavételre kerültek. Emellett a kutatók egy új, átfogó értelmezési keretet is nyújtanak a vidékiség néprajzi megközelítéséhez, valamint a kialakulófélben levő, újfajta vidéki habitusok megértéséhez. Természetesen mindezeket egy időben mélyebb kontextusba helyezve tárják az olvasó elé, aki a lezajló folyamatok hátterét is megismerheti.

Nagy Ákos (1986) – néprajzkutató, PhD, Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, na.nagyakos@gmail.com